C. CIHODARU, *Alexandru cel Bun*, Iaşi, Editura Junimea, 1984, 336 p.

Deşi nu s-ar putea afirma că a fost neglijată de istoriografia noastră, domnia lui Alexandru cel Bun — cea mai lungă şi poate cea mai importantă din istoria Ţării Moldovei, după aceea a lui Ştefan cel Mare — nu a beneficiat, totuşi, de o monografie ştiinţifică. Cauza trebuie căutată, în primul rînd, în faptul că această personalitate care a domnit într-o perioadă relativ liniştită a stat mult timp în umbra contemporanului şi colaboratorului său din Ţara Românească, Mircea cel Bătrîn, voievod elogiat de istorici şi oameni de artă mai ales ca urmare a luptei sale pentru independenţă. Pe de altă parte, unii istorici nu s-au încumetat să conceapă un amplu studiu consacrat domniei lui Alexandru cel Bun şi ca urmare a faptului că informaţia referitoare la această perioadă este în general lacunară. Pentru întocmirea unei lucrări ştiinţifice era, deci, nevoie de un cercetător dotat cu erudiţie şi spirit critic, familiarizat cu descifrarea tainelor documentelor slavone şi dublat de un bun cunoscător nu numai al acestei perioade, ci şi a întregului feudalism românesc. Un astfel de cercetător este prof. dr. C. Cihodaru, recunoscut nu numai ca un excelent editor al documentelor moldoveneşti, dar şi ca autor a numeroase şi valoroase studii consacrate Evului Mediu. „Storcînd" toate informaţiile cuprinse în cele aproape 100 de acte emise de cancelaria acestui domn şi valorificînd în mod critic literatura istorică, autorul a reuşit să întocmească o documentată monografie ştiinţifică care poate fi pusă alături de excelenta carte a lui P. P. Panaitescu consacrată eroului de la Rovine.

Lucrarea este structurată în opt capitole. După o *Introducere* în care se discută numele acestui, voievod, surprinzîndu-se, apoi, evoluţia teritoriului est-carpatic în perioada feudalismului timpuriu, autorul relevă contextul internaţional în care şi-au desfăşurat activitatea predecesorii lui Alexandru cel Bun precum şi politica internă şi externă a acestora. Un spaţiu mai amplu a fost acordat unei probleme încă controversată în istoriografia noastră : stabilirea perioadei în care a domnit Alexandru cel Bun. Printr-o riguroasă cercetare a izvoarelor documentare şi narative, C. Cihodaru ajunge la unele concluzii noi privind începutul acestei domnii ; evenimentul ar fi avut loc în aprilie 1399 — deci în aceeaşi lună de primăvară în care au ocupat tronul şi alte două personalităţi ale istoriei Moldovei — Ştefan cel Mare şi Vasile Lupu — şi nu în anul 1400, dată care se impusese în lucrările ştiinţifice şi didactice. Cunoaşterea în detaliu a acestei perioade istorice cît şi a importantelor domnii care s-au succedat pe tronul Moldovei în feudalismul dezvoltat i-au permis autorului să creioneze, în ciuda puţinelor informaţii contemporane cu Alexandru cel Bun, stadiul dezvoltării societăţii moldoveneşti la începutul veacului al XV-lea. S-a relevat, astfel, pentru prima dată în mod ştiinţific, structura socială a acestei perioade, cît şi politica de încurajare a agriculturii, meşteşugurilor, oraşelor şi comerţului dusă de acest voievod care a fost considerat pe bună dreptate un adevărat ctitor de ţară. Un capitol special a fost consacrat şi organizării politico-administrative a teritoriului est-carpatic, căreia Alexandru cel Bun i-a adus importante îmbunătăţiri. Au fost analizate organele puterii centrale — domnia şi sfatul domnesc — ca şi organizarea militară şi politica religioasă a acestui voievod, caracterizată, cum bine se ştie, printr-o largă toleranţă ; recunoaşterea de către Patriarhia de Constantinopol a lui Iosif ca mitropolit al Moldovei a dus la consolidarea atît a acestei domnii, cît şi a statului feudal est-carpatic. Cartea reliefează de asemenea, sprijinul acordat de această multilaterală personalitate a istoriei noastre dezvoltării culturii şi artei moldoveneşti.

Cum era şi firesc, un număr apreciabil de pagini are în vedere politica externă a acestei domnii caracterizată prin „grija avută pentru a nu-şi atrage poporul în acţiuni aventuriste", prin „lipsa de agresivitate faţă de feudalii vecini" şi strînsele legături de colaborare şi bună vecinătate cu Mircea cel Bătrîn. Şi această parte a lucrării este judicios structurată în trei perioade, care au ca momente de delimitare anii 1412 şi 1418. Primul an are în vedere tratatul de la Lublau încheiat între Regatul maghiar şi cel jagellon, prin care primul recunoştea suzeranitatea polonă asupra Moldovei, conţinînd şi o clauză specială : în cazul în care Alexandru cel Bun ar refuza să participe la cruciada antiotomană, Ţara Moldovei urma să fie împărţită între cele două puteri ; cel de al doilea an reprezintă moartea lui Mircea cel Bătrîn, eveniment care a avut repercusiuni directe şi asupra relaţiilor moldo-muntene. Dealtfel, şi relaţiile cu Polonia au cunoscut o involuţie : în ultimul an de domnie, voievodul Moldovei a fost nevoit să participe, alături de o mare coaliţie, la un război organizat împotriva lui Vladislav Iagello.

Cartea prezentată de noi mai cuprinde un capitol consacrat vieţii de la curte şi familiei domneşti, o *Bibliografie selectivă* şi un *Indice general*.

Scrisă într-un stil accesibil şi aducînd în circuitul ştiinţific informaţii şi interpretări noi, acest volum va constitui, desigur, un moment de referinţă în istoriografia noastră. Domnul „care cel dintîi a făcut cunoscut străinilor numele, pînă atunci, puţin ştiut, al moldovenilor", cum aprecia Dimitrie Cantemir, şi care a pregătit înfloritoarea epocă ştefaniană merita o asemenea lucrare ştiinţifică. Dealtfel, cartea invită la lectură nu numai prin numele acestei personalităţi istorice, ci şi al autorului ei ; s-ar putea spune chiar fără a ne îndepărta de adevăr, că acest domn „Mare şi Bun", cum l-a caracterizat Miron Costin, a beneficiat de experienţa şi talentul unui istoric pe măsură.

Gh. Pungă

ACADEMIA DE ŞTIINŢE SOCIALE ŞI POLITICE A R.S.R., Institutul de studii sud-est europene, *Studii istorice sud-est europene*, culegere îngrijită de Eugen Stănescu, vol. II, *Intelectualii din Balcani în România (sec. XVII-XIX)*, coordonatorul volumului Alexandru Duţu, Editura Acad. R.S.R., Bucureşti, 1984, 205 p.

Situarea teritoriului românesc în spaţiul geografic european, la răscrucea de drumuri comerciale, interese economice, politice sau strategice, în vecinătatea Dunării şi a Mării Negre, a avut, se ştia, importante consecinţe asupra istoriei oamenilor locuitori ai acestor pămînturi. De timpuriu, încă, ei au venit în contact, au întreţinut strînse legături ca popoarele din spaţiul balcanic, legături care şi-au găsit expresie într-o solidaritate a luptei pentru existenţă şi afirmare. În cursul existenţei istorice, românii au primit valori, dar au şi oferit, cu generozitate, din patrimoniul lor, întreţinînd făclia speranţei şi rezistenţa popoarelor intrate sub stăpînirea Islamului.

În rîndul cărţilor — puţine, încă şi, prin aceasta, cu atît mai valoroase — care înfăţişează rolul românilor în această parte a continentului se situează şi cel de al doilea volum al seriei editate prin grija Institutului de studii sud-est europene. Volumul se deschide cu o *prefaţă*, semnată de Al. Duţu, cunoscut exeget al fenomenului cultural românesc, în care este subliniat rolul cărţii în modernizarea culturii româneşti. Cercetările care fac obiectul volumului, constată coordonatorul, desprinzînd, cu anticipaţie, concluzia generală a demersului, pe lîngă faptul că permite descifrarea, cu claritate, a rolului culturii româneşti în această parte a Europei, îngăduie să se desprindă „modul în care s-au dezvoltat relaţiile între culturi", „cum o formă universală de cultură s-a transformat în modele culturale naţionale", deschizînd speranţa într-o lume a egalităţii şi a demnităţii (p. 14).

Primul studiu este semnat de Olga Cicanci şi este consacrat *Cărturarilor greci în ţările române (sec. XVII — 1750)* — p. 15—67. După înfăţişarea condiţiilor economice, politice şi sociale care au determinat prezenţa intelectualilor greci în ţările române şi enumerarea centrelor de cultură în care aceştia s-au format, ne este prezentată contribuţia fiecăruia în viaţa culturală românească. În ciuda unor (destul de numeroase) inexactităţi sau lipsuri de transcriere (p. 27 nota 89, p. 29 nota 117, p. 30, 31, 32) studiul confirmă, limpede, importanţa Principatelor în dezvoltarea culturii neoelene. „Majoritatea intelectualilor greci din ţările române figurează printre personalităţile de frunte", desfăşurîndu-şi activitatea „în serviciul culturii greceşti pe teritoriul României" (sic) p. 67.

Cornelia Papacostea-Danielopolu, în studiul consacrat *Formaţiei intelectualilor greci din ţările române (1750—1830)* (p. 68—113), după ce-i enumeră, definindu-le profesia, mediul în care şi-au dezvoltat activitatea, contribuţia şi relaţiile cu intelectualii români, desprinzînd figurile cele mai reprezentative, constată că Academiile domneşti din Bucureşti şi Iaşi au fost principalele centre de viaţă spirituală în care s-au format intelectualii greci din Principate. Cele două aşezăminte au jucat un important rol în formarea unei elite intelectuale de tip militant în sud-estul Europei. În egală măsură, cele două capitale româneşti „au jucat un rol esenţial în producţia de carte grecească pînă la mijlocul secolului al XIX-lea". Unele din aceste personalităţi (ca M. Fotino, T. Carra, Gh. Saul, D. Catargi, D. Philippidi şi D. Fotino) s-au identificat cu viaţa poporului român, prin încetăţenirea în cele două Principate (p. 112—113).

Elena Siupiur semnează studiul privind *Intelectualii bulgari din emigraţie în România în secolul al XIX-lea* (p. 114—162) în care, de asemenea, după ce sînt înregistrate împrejurările în care s-a constituit emigraţia intelectuală bulgară, îi este definită ascendenţa, desemnată tipologia socială şi formaţia intelectuală, activitatea reprezentanţilor acesteia şi a instituţiilor create pe teritoriul românesc, se formulează observaţia în conformitate cu care : „emigraţia intelectuală din România are meritul de a fi întemeietoarea unor instituţii noi